

AZ ELCSATOLT TERÜLETEK MAGYAR EGYETEMI IFJÚSÁGA

ÍRTA:
dr. KORNISGYULA

Különlenyomat a Budapesti Szemle 1937. évi júliusi füzetéből.

BUDAPEST
1937

AZ ELCSATOLT TEEÜLETEK MAGYAR EGYETEMI IEJÚSÁGA.

A magyarságnak öfenntartásáért és önkifejtéséért való küzdelme a világháború óta sokkalta súlyosabb és kíméletlenebb, egyben vezetői számára sokkalta nagyobb történeti felelősséggel jár, mint ezeréves múltunk akármely időszakában. Ezt a küzdelmet magunknak, idegen segítségre alig számítva, kell megharcolnunk, a magyarság egész nemzettestének, a mostani politikai határokon innen és túl. Egyelőre nyilván csak a szellem fegyvereivel, amelyek közül a legerősebbek egyike a tudomány fegyvere. Jogaink elismeretése, elnyomatásunk okainak hatékony és tárgyilagos feltárása, a világ közvéleménye előtt való tekintélyünk, a döntő kultúrnépekkel való mélyebb szellemi kapcsolatunk sok tekintetben Csonka-Magyarország és az elcsatolt területek magyarságának tudományos fejlettségi fokán fordul meg. A tudomány a kultúrának gerince, a tudomány székhelye pedig az egyetem.

Nemzeti létünkért folytatott harcunknak egyik legnagyobb veresége a kolozsvári és a pozsonyi egyetemnek, mint nemzeti kultúránk gócpontjainak elvesztése. S viszont ellenfeleink egyik nagy erőssége e két egyetemnek a maguk nemzeti céljai szolgálatába való állítása és fejlesztése. Az új államok büszkék arra, hogy az impériumváltozás után Pozsonyban és Kolozsvárt egyetemet alapítottak, úgy tüntetve föl ezt az alapítást, mintha a magyar kultúra semmiféle ilyen intézményt nem-4iagyott volna hátra. «Mikor azoknak a nagy időknek, – így szólt Puscariu Sextil, a románna alakított kolozsvári egyetem első rektora, 1920-ban rektori beszámoló beszédében – amelyeknek részesei vagyunk,

meg fogjuk írni történetét, mint különösen nagyjelentőségű tényt fogja a történetírás kiemelni a kolozsvári román egyetem megalapítását a Kárpátok és a Tisza között elterülő ősi földünkön és pedig uralmunk kiterjesztésének mindjárt első évében».

Maholnap már két évtizede, hogy a magyarság a Felvidéken és Erdélyben meg van fosztva saját nemzeti egyetemétől. Fájdalmasan görbül tehát élénk a kérdőjel: hogyan nevelődik e tájakon a maradék-magyarságnak a jövőben vezetésre hivatott társadalmi rétege, az egyetemi ifjúság? hogyan alakult e hosszú idő alatt a lelkiisége? milyen széles és mély sajátzerű magyar nemzeti műveltsége és történeti tudata, amely egyedül tudja összetartani a négy világtáj felé szétszabdalt nemzetet? milyen a jelenlegi sorsa és pályalehetősége? kiformált-e a kisebbségi magyarság magának új helyzetében új történeti hivatást, amely az életnek nekirívó fiatalságában mint szilárd, küzdelemre érdemes eszmény a lelket tartja? milyen szellemi fegyverkezésre hivatott és képes ez az ifjúság, hogy jövőjét türethetően formálhassa?

Ha e sok kérdőjel kígyó vonalára tekintünk, lelkünk megrázkódik. Restelkedünk, hogy jómagunk a nemzet fennmaradásának ezt a tragikus kérdéskörét így a maga egészében vajmi ritkán éljük át. A napilapoknak a magyar-pusztításra és jogkiforgatásra vonatkozó szomorú hírei egy-egy napra a nemzeti melankólia sötét hangulatának árnyát vetik lelkünkre, de a kérdés rendszeresen, minden megrázó ereje ellenére, nem köti le eléggé figyelmünket. Vájjon ki szentelt időt Jancsó Elemér megdöbbentő könyvének (*Az erdélyi magyarság életsorsa* nevelésügyünk tükrében 1914-1934) olvasására, vagy Krammer Jenő alapos társadalompszichológiai tanulmányának (*A szlovenszkói magyar serdülők lelkivilága. 1935.*) mélyebb megélésére? Az elcsatolt területeken nemzetünk fennmaradása súlyos problematikájának gyökerei az ottani magyar fiatalság lelki talajába nyúlnak le: megmarad-e ennek a fiatalságnak lelkében és milyen fokban a magyar nemzeti közösség történeti tudata, a közös múlt nemzeti •epikájának sugalmazó ereje, a hagyományos magyar nemzeti

értékelés azonos szellemei Mert mi teszi a nemzetet saját-szerű nemzetté? Nem első sorban a fajnak biológiai ereje, hanem a sokszázados sorsközösség, a szellemi összetartozás, az ugyanazon kultúra történeti tudata és értékérzése.

I.

A felnövekvő erdélyi művelt magyar réteg, amely középiskolában s azután egyetemen végzi tanulmányait, a régi békeidőhöz mérten társadalmi szerkezetében nagy rétegetolódáson ment keresztül. A régi középosztály hivatalnokai eleme az uralomváltás után Csonka-Magyarországba töltött. Ezek fiai az erdélyi középiskolákból ma hiányzanak. A csekélyszámú állami tisztviselő, aki magyar, félelemből Vagy kényszerből román állami középiskolába íratja be fiait. Jórészüket az állam az ókirályságba szórta szét, ott pedig a merőben román környezetben a leghamarabb bekövetkező beolvadás vár a család következő nemzedékére. De ugyancsak hiányzanak az erdélyi magyar, középiskolákból a magyar szegénysorsú, főképp paraszti és ipari munkás rendű réteg fiai is. Régebben a katolikus, református és unitárius gimnáziumok sok alapítványi diáksegélye nagy művelődési demokrácia forrása volt: a parasztság eszelebb eleme sűrű rajban tanulhatott ki s emelkedhetett a középosztályba. Az alapítványok megszűnése, a román. kath. státus 23,387 holdnyi s az erdélyi ref. egyházkerület 24,563 holdnyi birtokának elvétele, az unitárius egyház 1400 hold földjének elkobzása, amely vagyon 200 unitárius középiskolai tanulót látott el napi élelmezéssel, az alulról fölfelé sok század óta tevékeny kultúr-demokráciának további útját szegte. Csak egy magyar társadalmi réteg tud ma magasabb kultúrára szert tenni: a még megmaradt tisztviselői és kisbirtokosi osztály. Ez is csak a legnagyobb áldozatok árán, a taníttatás költségeit a szájától elvonva, tudja fiait középiskolában s egyetemen neveltetni. A román középiskola IV. osztályát cezúra vágja el a felsőbb osztályoktól: a kisérettségi, mint erős rostvizsgálat. Itt a magyar paraszti és munkásréteg fiai, ha idáig elérték, nagyrészt kihullnak.

A 150 régi magyar középiskolából 18 felekezeti iskola maradt meg, a régi 30,000 magyar középiskolai tanulószám 5000-re, a román állami középiskolába járókkal együtt 8000-re zsugorodott össze. A megmaradt magyar középiskolák anyagilag teljesen leromlottak, alapítványaik elvesztek, épületeik és felszereléseik leromlottak, javítást és kiegészítést nem nyernek. A kép szellemi szempontból is nagyon sivár: a tanterv agyonzsúfolt, a sok nyelv és egyéb tantárgy szétforgácsolja a figyelmet, felületességre nevel, az elmélyedő szellemi fejlődést nem engedi meg. A tanuló az érettségi vizsgálatról való örökös rettegésben él. Újabban a legkevésbé szigorú bizottság is az érettségi elé álló magyar ifjak 70%-át buktatja meg. Számos eset van, hogy a magyar középiskolában az összes tanulókat elégtelennek nyilvánítják, míg a román líceumok baccalaureátusi vizsgálatain ilyesmi nem fordul elő. Ennek eredménye a szörnyű lélektarolás: a magyar ifjúság céltalansági érzése, a *ratio vitae* korán megtorpanása, az ifjú korra sokszor tipikusan jellemző pesszimizmus lélekaszálya, az ifjúság duzzadó, szellemi erőinek és életkedvének korai megbénulása és kiapadása.

Ijesztő mértékben fogyatkozik meg a saját szerű magyar nemzeti műveltség a fiatal erdélyi magyar nemzedékben: a magyar nyelv, irodalom és történelem tudása aggasztó arányokban egyre csökken. A román líceumokból kikerülő magyar ifjú nem ismeri nemzete múltját, nem jártas irodalmában, anyanyelvét nem használja tudatosan. Ha magyar felekezeti középiskolába jár, akkor is nemzeti műveltsége fölötté fogyatékos. A *magyar történeti tudat*, a művelődésbeli hagyományközösség értékérzése, ez az igazi nemzetfenntartó szellemi hajtóerő, fokozatosan gyengül'. S minthogy mind több magyar ifjú lelkéből a magyar múlt ismeretének a nemzethez kötő szellemi cementje hiányzik, vágy sem él bennük a magyar szellemi hagyományokban való folytonos önkiegészülésre, az örökös nemzeti önművelésre. Valamikor a magyar nyelv és irodalom művelése a gimnáziumok latin tanyelvű korában az önképzőkörbe menekült. Most is az ifjúság magyar irodalmi öntevékenységének tűzhelyévé Erdélyben az önképzőkör emelkedett. A román kormány erre

az önképzőkörök szervezetét átalakította: «irodalmi konferenciává» törpítette, amelyben nincs tisztikar, nincs ifjúsági önkormányzat, hanem mindent a tanár vezet s ő felelős mindenért. «A mai erdélyi középiskolai és főiskolai fiatalság – írja Jancsó Elemér (i. m. 42. 1.) – már nem emlékszik a magyar uralomra s erről vagy az iskolán át, vagy szülei révén alkot magának fogalmat. A román iskola a magyar műveltség értékeit elhallgatja, vagy elfogultan állítja be s a szülői ház a nemzeti múltból alkotott helytelen képet nem tudja mindig ellensúlyozni. Ha képzettségük mértéke szerint megismertetik is a szülők gyermekeiket a régi magyar világgal s ennek történetével, irodalmával, ezek az alkalmoszerű tanítások nem versenyezhetnek az iskola rendszeres munkájával és hatásával. Az ifjú, gyakran szülei ellenére, úgy gondolkozik, ahogy arra tanárai, tankönyvei ránevelték. Eminescut, Cosbucot fogja nagy költőnek tartani s nem Petőfit, Aranyt, egyszerűen azért, mert az előbbiekről többet hallott. A felekezeti iskolákban a magyar történelemről és földrajzról (habár ezek nem tantárgyak) tárgyilagosabb képet nyer az ifjú, a magyar nyelv és irodalom tanításában azonban a megváltozott viszonyok között sok a kívánni való. A magyar tanárok, hogy a tanulók nehézségeit ne fokozzák, nem követelik meg elég szigorúan a magyar nyelv és irodalom tudását, mivel ez úgysem érettségi tárgy. S ennek tudható be, hogy «nemcsak a tanulók, hanem néha még a fiatal magyar szakos tanárjelöltek egy része is küzd a magyar helyesírással». Megdöbbenő a magyar tanulók magyar történelmi ismereteinek hiánya. «Egy Bocskai, – most egy másik erdélyi tanárt idézek – Bethlen, Pázmány, I. Rákóczi György, Rákóczi Ferenc nevét és történelmi szereplését, ha egyáltalában van valami sejtelmük róla, a legkétségbeesettebb módon kavarják össze és cserélik föl. Ugyanilyen reménytelen a helyzet a földrajz tekintetében. A mai magyar erdélyi tanuló nem ismeri sem a régi, sem a mai Magyarország képét, határait s általában földrajzi alapfogalmait. Csak annyit tud, hogy van a Tiszán túl egy kicsi lapályos ország, egy nagy folyó, a Duna, s egy Budapest nevű főváros. Ami idő Európa öldrójának tanítása közben Magyarországra jut, az édes

kevés, s ami a román történelem tárgyalása során e tekintetben felmerül, az még kevesebb. Így tanulóink rendkívül fogyatékos magyar nemzeti ismeretanyaggal kerülnek az egyetemre, ahol tanári, jogi, orvosi vagy gyógyszerészi pályákra készülnek elő. Tanárjelöltjeink a magyar nyelvészetben nem kapnak kielégítő kiképzést. Történelem- és földrajz-szakos tanárjelöltjeink a kolozsvári román egyetem céltudatos irányítása mellett Magyarország történelméből és földrajzából még az egyetemen sem szereznek annyi ismeretet, amennyit a régi magyar középiskola nyújtott. Kétségbeesés nélkül nem lehet a jövőbe tekinteni: mi lesz magyar szellemű oktatásunkkal ilyen készülségű és szellemű tanárok kezében, ha még a mai régi alapon képzett tanári testület sem tud a nehézségeken átvergődni!» Mivel a magyar nemzeti műveltségre vonatkozó tudományokban a fiatal erdélyi magyar tanárnemzedék ennyire járatlan, az egyetemen e tudományok szakszerű módszeres művelésére semmiféle, vagy hiányos képzésben részesül: néhány esztendő múlva majd teljesen elhalkul Erdélyben a magyar tudomány szava s a most uralkodó fajjal szemben szellemileg is rendkívül alárendelt helyzetbe kerülünk.

Milyen a viszonya a magyar ifjúságnak a román egyetemhez? Még 1919-1924 között nemzeti szempontból áruulás és szégyen számba ment a román egyetemekre való beiratkozás. Ez időtájt körülbelül 4000 érettségizett erdélyi magyar ifjú jött ki Magyarországra, hogy itt végezze egyetemi tanulmányait. Csak kevesen tértek vissza; diplomájukat a román egyetemek nem nosztrifikálták. Ez óriási vérvesztésege volt az erdélyi magyar társadalomnak. Pedig az első időkben a románok még örültek is volna, ha a magyar ifjak nagyobb számmal a kolozsvári egyetemre iratkoztak volna be, ahol eleinte a román hallgatókon kívül csak a gyorsan alkalmazkodó szászok és zsidók tanultak. A magyarság először egy kisebbségi egyetem eszméjével próbálkozott, sokat torzsalkodva azon, vajjon Kolozsvár vagy Marosvásárhely legyen-e az egyetem székhelye. Magva a felekezetközi tanárképző lett volna, amely 100 hallgatót számlált. De csakhamar ezt is megszüntette a román kormány rendelete. Így

a magyar egyetem eszméje még csirájában meghalt. Végre a magyarság is alkalmazkodni volt kénytelen, ha nem akarta, hogy művelt középosztálya kipusztuljon s így szellemi vezető réteg nélkül maradjon. 1924-ben még csak 80 magyar keresztény ifjú iratkozik be a kolozsvári román egyetemre; ma számuk itt 1000 körül van. De Bukarestben és Jassiban is kb. 400-ra tehető a magyar egyetemi hallgatók száma. Ez azonban a kegyetlen szelekció miatt, amely a kisebbségek ellen irányul, csökkenni fog. 1936-ban Anghelescu közoktatásügyi miniszter, a magyar kultúra legszívósabb pusztítója, büszkén jelentette, hogy 2000-rel apasztotta az egyetemi hallgatók számát, persze különösen a kisebbségek kárára. Azonban így is szép számban termelődik ki Erdélyben magyar értelmiség, amely az államnyelv birtokában, a román kultúra eszközeivel fölfegyverkezve, harcolni tud magyar népe érdekeiért úgy, ahogy Nagy-Magyarország idején az erdélyi román vezetőréteg a magyar nyelv és műveltség teljes birtokában küzdött a maga nemzete javáért. A küzdelmet azonban a magyar értelmiség számára rendkívül megnehezíti az intelligenciának, az egyetemi végzettségű diplomásoknak liirtelen túltermelése Új-Romániában; az uralkodó faj diplomás fiai sem tudnak már a szellemi pályákon elhelyezkedni. Ez a tény a magyar értelmiség ellen való ádáz harcot csak fokozza.

Ezért a magyar kisebbségnek egyik legnagyobb gondja a pályaválasztásnak, a helyes társadalmi munkamegosztásnak kérdése: a kisebbség fiai olyan pályákra menjenek, amelyek képességeiknek legjobban megfelelnek s a kisebbség szükségleteit a legalkalmasabb módon elégítik ki. Milyen pályák nyílnak meg a kisebbségi ifjú számára?

A mezőgazdasági főiskolai oklevél kevés elhelyezkedési lehetőséggel kecsegtet, mert az összes magyar nagybirtokokat elvette és felaprózta az állam. Magyar akadémikus gazdasz nagybirtokon alig helyezhető el. Ellenben ha sajátmagának van kellő kisbirtoka, akkor ezen okszerűbben gazdálkodhatik, a magasabb gazdasági műveltség birtokában földjét mintagazdasággá fejlesztheti s példájával és tanításával a környék kiscgazdáinak is mestere lehet. A kolozsvári román gazdasági

akadémiának ma alig van magyar hallgatója: 263-ból csak 16 magyar.

Az orvosi pálya kb. 1930-ig kellő elhelyezkedésre engedett kilátást. Ma azonban a román orvosok száma úgy fel-szökött, hogy a magyar kisebbségi orvosnak hivatalos állásban való alkalmazásra semmi reménye sincs. Ezért a magyar orvostanhallgatók száma újabban csökken; a jövő csak a magángyakorlatra nyújt lehetőséget. Az 1935/6. iskolai évben a kolozsvári egyetem orvosi karának 948 hallgatójából 121 volt magyar (103 fiú, 18 leány).

Romániában a magyar egyetemi hallgatóknak körülbelül a fele jogász. A régi magyar helytelen társadalmi felfogás, amely a legtöbb ifjút a jogi pályára üzte, az erdélyi magyarság lelkében tovább él, noha a történeti feltételek töből megváltoztak: a román uralom alatt a diplomás magyar jogász-ifjúnak semmi reménye sem lehet arra, hogy a közigazgatási vagy bírósági pályán, vagy egyéb állami hivatalban alkalmazást nyerjen. Hogy mégis annyi erdélyi jogászfíjú van ma is, annak részben ugyanaz az oka, mint itthon nálunk: a jogi tanulmányokat el lehet végezni az egyetemi előadások hallgatása nélkül, a jogász és az egyetem kapcsolata kimerül a vizsgálatokban, amelyekre odahaza is lehet készülni az egyetem székhelyén való költséges tartózkodás nélkül. A «távhallgató» jogászok bukásának tragikus számaránya így természetesen jóval nagyobb; sokan közülük pár évi kísérletezés után abba is hagyják jogi «tanulmányaikat». A végzett magyar jogásznak alig van egyéb elhelyezkedési területe, mint az ügyvédség. Azonban ez a pálya már is túlszűfolt, annál is inkább, mert a magyar ügyvéd csak a magyar kisebbségi lakosságtól kap megbízást; sőt a kisebbség is kénytelen ügyének hatékonyabb vitelére román ügyvédet fogadni. Az egyik megye 125,000 főnyi magyar lakosságára 50 ügyvéd esik, egy másik vegyes lakosságú megye 28,000 magyar lakosára pedig 15. (*Fiatalok. A romániai új magyar nemzedék folyóirata. Cluj. 1936. VII. évf. 57. 1.*) A magyar ügyvédség így már is elproletarizálódott; egyre szaporodó számuk a kény ér gondot állandóan fokozza. A magyar jogvégzettet még egyéb veszedelem is fenyegeti. A bukaresti ügyvédi

kamara nemrégiben kimondta, hogy tagjai sorába csak román eredetű ügyvédet fog ezentúl bejegyezni. Félő, hogy a román sovinizmusnak mai szinte patológiai korszakában ez a határozat ragály szerűen át fog terjedni a többi kamarára is.

Ugyancsak hasonlóképp sötét az erdélyi magyar tanárjelöltek jövője. Számuk sokszorosan meghaladja a magyar középiskoláknak jövőendő tanárszükségletét. Az 1935/36. tanévben a kolozsvári román egyetem természettudományi karán 69 matematikusból 17, 22 fizika-kémia szakosból 13, 48 természettudomány-szakosból 20, 95 földrajz-szakosból 38 volt magyar; a nyelvészeti karon 67 román szakosból 23, 98 francia szakosból 26, 23 latin-görög szakosból 13, 30 magyar szakosból 29, 58 német szakosból 30 volt magyar. Így összesen 209 magyar tanárjelölt járt az egyetemre. Ezzel a kínálattal szemben a magyar középiskolák jövőendő tanárkeresletére nézve jellemző az az adat, hogy a román kath. középiskolákban működő rendes, helyettes és óraadó tanárok száma 230 s a ref. középiskolákban is ugyanannyi. Ezeknek azonban csak 20–25%-a van 45 éven felül, úgy hogy néhány éven belül csak 20–25 új tanár tud az összes magyar iskolákban elhelyezkedni. (Fiatalok, id. évf. 53. 1.).

Azokban a magyar tanárjelölteket még más nagy veszedelem réme is aggaszthatja: a román nemzeti kizárólagosság eszméje a kultúrpolitika területén. A román országos tanár-egyesület 1936. ápr. 17-19-én tartott kongresszusán olyan határozatot hozott, amely a kisebbségi tanároknak teljes kizárását követeli a tanári testületekből, mert «teljes mértékben szükséges, hogy a jövő nemzedékek lelki alakításának feladata csak románokra bízassék». A határozat 8-ik pontja így hangzik: «Ha a kisebbségek fiai Romániában akarnak élni, akkor neveltetésüknek is román szellemben, román tanárokkal és román nyelven kell történnie». Ezen elv megvalósításának útján az első lépés legyen a kisebbségi iskolák megszüntetése, illetőleg államosítása. Ennek érdekében az országos román tanár-egyesület széleskörű mozgalom megindítását határozta el. Jellemző a minden mértéket meghaladó román nacionalista szellemre, hogy a román tanárok fölötté megbotránkoztak azon, hogy a véglegesítési tanár-

vizsgálatra (examen de capacitate) magyar kisebbségi fiatal tanárok is mertek jelentkezni. (Fiatalok. 55. 1.).

A magyar erdélyi műegyetemi hallgatókról nincsen statisztikám. A temesvári román műegyetem megnyílt ugyan, de épületei és felszerelése még csak kialakulóban vannak. A mérnökök körében is nagy a munkanélküliség. Magyar kisebbségi mérnök nem kap állami vagy községi alkalmazást, legfeljebb magánvállalatoknál nyerhet elhelyezkedést. Azonban a kisebbségi kézen lévő gyárak sem igen mernek magyar mérnököt alkalmazni, mert kénytelenek a román hatóságok kegyét keresni, amire a kapitalizmus különös hajlandóságot mutat. A most készülő «munkavédelmi törvény» meg fogja követelni minden ipari, kereskedelmi és pénzügyi vállalattól, hogy alkalmazottainak 75 %-a román eredetű legyen. Romániában tehát a «munkavédelem» abban fog állni, hogy az állam törvénye kiüti sok százezer polgára kezéből, akik nem románok születtek, a szerszámot, elkergeti őket az íróasztalok és gépek mellől, kilöki őket az utcára s megfosztja kenyereuktől.

Milyen az anyagilag tönkrement, nemzeti érzésében meggyalázott, jövőjében reményvesztett erdélyi magyar egyetemi ifjúságnak lelkesége? Ennek fejlődési szakaszait csak olyan szem írhatja le, amely maga az alakulás folytonosságát közvetlen közelből látta. Ezért jómagam, aki csak messzi figyelő lehettem, a fejlődést együtt átélő s tárgyilagosan néző erdélyi szem leírására támaszkodhatom (Jancsó Elemér i. m. 75–90. lk.). Az impériumváltozás után az erdélyi magyar ifjúság lelkére első sorban Szabó Dezsőnek, mint valami magyar Rousseau-nak paraszt-messzianizmusa, nyomja rá a bélyegét. Innen az ifjúság nagy parasztrajongása, a köznép iránt való heves lelkesedése és mély rokonszenve, amely a «falujárásban», «falumunkában» kezdi magát mintegy divatszerűen kiélni: az ifjúság a székely falvakba jár, ezek társadalmi, gazdasági és egészségügyi viszonyait tanulmányozza. E célból a bukovinai és moldvai csángókat is felkeresi. A tiszteltreméltó lelkesedés eredménye inkább ködös és érzelgős népromantika, mint komoly és termékeny tudományos elemzés, amire az ifjúságnak kellő felkészültsége eleve hiányzott.

Az ifjúsági egyesületek jelszavának – «Hozzuk közelebb a falut a városhoz!» – nehéz volt mélyebb és gyakorlatilag is termékeny, tartós értelmet adni. Mivel a valóságban a város ment ki a faluba, a «falumunkának» megvolt az a haszna, hogy a művelt ifjúságnak horizontja a magyarság egészére kitágult, a népet mint a magyarság életforrását jobban megismerte, társadalmi felelősségérzése is megnövekedett, sok tapasztalatra tett szert. Maga ez a mozgalom, ha nem a szociográfiai «tudományos» cél szempontjából nézzük, rokon-szenves és lényegében politikailag nemcsak ártalmatlan, hanem egyenest termékeny is lehetett volna.

A falukutatás azonban fokozatosan a szociológiai tanulmányhoz s ezen keresztül Marxhoz vezette az *Erdélyi Fialok* című lap körül csoportosult fiatalságot, majd 1930-1933. közt ez a csoport Leninhez és Sztálinhoz is elérkezett. A «faluprogramm», a «társadalomfilozófiai nézés» lassankint a kommunista ideológiaiba torkollott. Ez az ifjúsági csoport a kétségbeesés nihilizmusával egyre várta a világforradalmat, titokban a kommunistákhoz szegődött s elméletben forró lelkesedéssel «küzdött», az orosz modellre szegezve szemét, a kapitalista termelési mód ellen. Ha a magyar lelkiismeret szava a lélek régi titkos mélységeiből fölhangzott bennük, kommunista felfogásuk azzal vigasztalta meg őket, hogy csak a világforradalom robbanthatja szét Romániát s mentheti meg a magyarságot a végleges pusztulástól. Ugyanaz az eszme menet, amely 1919. márciusában a Budapesten kiütött kommunizmus idején mint jótékony illúzió annyit magyart vigasztalt meg.

A világforradalom azonban most sem következett be a szörnyű gazdasági világválság éveiben. Helyette a hitlerizmus győzedelmeskedett Németországban, ahonnan a tüzes faji ideológia Európa legtöbb országába kisugárzott. Romániában a német nemzeti szocializmus eszmetana még erősebb faji öntudatra tüzelte az ifjúságot (Vasgárda), felfokozta a szászok s egyéb német kisebbség nemzeti önértetét s tagadhatatlanul vonzó erőt kezdett gyakorolni a magyar ifjúság faji öntudatára is. A magyar egyetemi ifjúság kommunista elemei gyakorlatilag úgyszem vehettek részt a kommunista

pártmunkában, tehát lassankint elfásultak, politikai fel-fogásuk pusztán elméleti meggyőződéssé szürkült. A Magyar Párt s az egyházak ellen való harci tüzük is lelohadt, mert félniök kellett, hogy elvesztik az ezektől kapott diáksegélyt vagy internátusi helyet. A harmincas évek elején az állam-hatalom is fellépett ellenük, amikor számosat lecsukott közülök.

A politizáló erdélyi magyar ifjúság a húszas évek végén hevesen támadta a Magyar Pártot és az egyházakat, mint elavult eszmekörű, konzervatív intézményeket. Ezt az ellen-szenvet fokozta a nagy nemzedékellentét: az apákat és fiúkat elválasztó történeti árok. A fiúk minden bajért az apákat tették felelőssé; valóságos generációgyűlölet támadt, amely-nek sárga hulláma az értékfelfogásnak és világnézetnek apákat és fiúkat elválasztó szakadékában sötétén hömpöly-gött. Az utóbbi esztendőök nagy megpróbáltatásai, az egyre fokozódó nyomorúság, a kenyérért folytatott küzdelem, a románságtól mind hevesebben folytatott üldözés közepett a világnézeti harc fokozatosan megcsökkent. Az egyházak nemzetfenntartó történeti ereje újra felbuzgott. A katolikus ifjúság szociális érdeklődését a *quadragésimo anno* mély tar-talma kielégíti. A református ifjúsági egyesületek is elő-mozdítták a jobbratolódást. A fasizmus és hitlerizmus ifjú magyar hívei, a «kékgombosok», titokban szervezkedni próbáltak ugyan, de csekély eredménnyel. Újabban egy átfogó társaságba, a «Bolyai János Egyesületbe» akart tömörülni az egész kolozsvári magyar egyetemi ifjúság, de az egyesülést a hatóság megtiltotta.

A világnézeti harcok ma már jobbára elcsitulak; a mind súlyosabb kenyér kérdés lépett előtérbe. Az ifjúság hamvas és naiv, de helytelen útra terelődött eszmeromantikájá-nak virágait letarolta a rideg valóság zord dere.

A régi világ összeomlott, a régi eszmények szertefoszlot-tak. Helyükbe nehezen építhető fel a reális célgondolat: mi az erdélyi magyarság hivatása? Valamikor ezer esztendőn keresztül uralkodó faj volt; most megvetett kisebbség, «ide-gen kígyó (strain vipera), melyet kímélet nélkül el kell tiporni.» Mi a magyarság kollektív rendeltetése az új államban? Egye-

lőre a puszta magyar nemzeti élet megmentése az új állam jogi és gazdasági feltételei között, úgy hogy az erdélyi magyarság megőrizze a nemzeti műveltségnek, a magyar szellemnek *unió mystica*-ját, benső egységét a négyfelé darabolt magyarság többi részével. E közvetlen 'nemzetbiológiai cél mögött ott húzódik meg a magyarság magasabb történeti rendeltetéstudata, az ezeréves politikai egység-hagyománynak most szunnyadó aspirációja. Ha a nemzeti magasabb hivatásba vetett hit kihal, az élet megbénul, hajtóereje elfogy, a nemzeti halál közeledik.

A magyarság kollektív nemzeti rendeltetéstudatából kell táplálkoznia az egyének hivatásának is. Minthogy az előbbi a mai megpróbáltatások közepett sűrű köd üli meg, a nemzet jobb sorsába vetett hit sugara nem tud áttörni a küszködő egyén lelkébe; ez a hit nem elég szilárd arra, hogy az ifjúság szellemét erősítse, ébrentartsa, lendületes gyakorlati lököereje legyen. Az egyéni élet érdek kérdése: miből éljek? hol dolgozzam? van-e rám egyáltalán szükség? – oly brutálisan nyomasztó, hogy a nemzeti közösség magasabb célrendszere e mellett egészen homályba borul. «Ezért az ifjúság – mondja keserű pesszimizmussal ennek az ifjúságnak egyik tagja (*Hitel*. Cluj. 1937., 94. l.) – vegetál és gyengeakaratú, lelkileg zilált, enervált; egyöntetű, szervezett és egycélú fajépítő munkára, mint közösség, képtelen.» Az elhelyezkedés gazdasági oldala a nyomorúság közepett már fontosabb lett, mint a nemzeti közösség odaadó, céltudatos szolgálata. Közügyek iránt – folytatja az erdélyi fiatal tanú – ma apátia uralkodik az ifjúságban, legfeljebb akkor buzdul fel az érdeklődés, ha valami anyagi javaiba vág, megélhetésével függ össze.

A nemzet történeti rendeltetésébe vetett hit megfogyatkozott: nem olyan abszolút jellegű érték, amelyben az ifjúság feltétlenül, a jelen szörnyű nyomása ellenére is, hisz. De párhuzamosan ugyanígy tipikus a vallásos hit hagyományos erejének megcsökkenése is. Ma a magyarság önfenntartó ereje az egyházakba menekül; ezek azok a történeti szilárd keretek, amelyek a magyarságot szervezeten összetartják. Szállkák is a román impérium szemében; az 1928. évi vallás-

ügyi törvény a kisebbségi egyházakkal szemben számos rendőri szellemű intézkedést tartalmaz, amikor ezek belső életére nézve ellenőrzési és beavatkozási jogot állapít meg, az egyházi gyülekezetek tárgyait korlátozza, az egyházak belső ügyeire is állami jóváhagyást követel meg. Jószemű erdélyi megfigyelők szerint a magyar ifjúságban nagy a vallási közönyösség, noha a balsors a vallásos érzést fölkelteni vagy fokozni szokta. A nemzeti és vallásos érzés történelmünk tanúsága szerint éppen a nagy veszedelmek idején, a tatárjárások, a mohácsi vészek és szabadságharcok folyamán forrt össze a legjobban. Annál szembeszökőbb, hogy az erdélyi ifjúság ma általában nem élményszerűen vallásos, vallásának gyakorlatában nem vesz részt, a vallás történeti ereje lelkében fogyóban van. Ez a jelenség a nemzeti fennmaradás szempontjából is veszedelmes, mert elszakadást jelent a sajátyszerűen népi hagyományoktól, amelyekben a vallásos érzületi gyökerek a legjelentősebbek és leginkább konzerváltak: a vallástól való elfordulás a magyar népi jelleg, mint összetartó erő, pusztulásának útja.

II.

Az erdélyi magyarságnak az egyetemes magyar hagyományon túl van külön önálló színezetű történeti hagyománya is, mert a mohácsi vész után századokon keresztül külön életet élt sajátzerű történeti feltételek között. Mégis mily nehéz Erdélyben is a mai viszonyok között a magyarság életprogramját kitűzni. Hát még a Szlovenszónak nevezett Felvidéken! Ennek nincs külön árnyalatú egységes kulturális hagyománya a múltból. A Felvidék a; Dunántúlra és az Alföldre irányult: Budapest volt a kiegyezés óta a központ, ahová minden művelődési és gazdasági szál vezetett. Ezek megszakadása után nem volt összetartó erő, valamiféle egységes központ Nyugat és Kelet között, legfeljebb, ha az ellipszis alakú Felvidék két gócpontjára, Pozsonyra és Kassára gondolunk. A magyarság leszakadva, amorph állapotban magára maradt s csak nehezen ocsúdva fel, kezdett igazi centrumok híján szervezkedni.

A művelt tisztviselői réteg innen is nagyrészt eltávozott. Az új magyar középosztály nehezen alakul ki; akik mégis az alsóbb rétegből benyomulnak, azoknak nincsen történeti hagyománytőkéjük, műveltségi színvonaluk átlag alacsony. A szervező és vezető elemek a megmaradt, nagyrészt birtokos osztály tagjai. Nagy a hiány a megbízható, odaadóan dolgozó szellemi vezetőrétegben. A magyarság így erősen szétszóródik, kollektív erő kifejtésre kevésbé képes. A gazdasági viszonyok úgy leromlottak, hogy a mindennapi gondok az embereket egészen lefoglalják. Mindenkit napestig a maga egyéni sorsa foglalkoztat s így nem igen jut ideje a közdolgokra, a magyar nemzeti öfenntartás és önkifejtés közös eszményének szolgálatára. Az új imperialista cseh állam túlságosan tevékeny munkáláza, a csehek minden téren való erőszakos előretörése, a Felvidéknek gazdasági gyarmattá süllyesztése, a magyarpusztító földreform és adórendszer állandó nyomás a magyar lelkekre. Nincs bennük életöröm, magabizás és lendület. A régebben jómódú magyar kispolgárság elproletarizálódik; a súlyos gazdasági válság közepett sok magyar átterelődött az osztályharcos szocialista és kommunista pártokba, amelyek szemében a nemzeti eszme és történeti jog csak elavult és értéktelen lim-lom.

Ilyen társadalmi légkörben nő fel az összeomlás óta a magyar ifjúság. A magyar nyelv használata az iskolázásban itt kétségtelenül sokkal tágabbkörű, mint Erdélyben. A jóval kisebbszámú, ma kb. 800,000 lélekre tehető magyarságnak Szlovénzkón 736 magyar elemi iskolája van (74 belőle állami) 88,104 tanulóval, Kárpátalján pedig 101 magyar iskolája 16,515 tanulóval. A magyar tanítók száma kb. 1900. Magyar polgári iskolák is vannak (15) mintegy 5000 tanulóval. Mindennek ellenére a magyar népiskolások közül 9.8%, a polgári iskolások közül 35% nem-magyar iskolába kénytelen járni.

A magyar tanítási nyelvű középiskolák száma 8, még pedig a következő városokban: Pozsony, Komárom, Érsekújvár, Ipolyság, Losonc, Rimaszombat, Kassa, Beregszász. Valamennyit, mint reálgimnáziumot, az állani tartja fenn, kivéve a komáromi bencés gimnáziumot. Egy-egy középiskolába átlag 500 tanuló jár. Az osztályok száma 96, a ta-

mulóké összesen 4000. Az utóbbi öt év alatt majdnem ezerrel szaporodott a magyar középiskolai tanulók száma. 1935-ben 240 tanuló tett érettségi vizsgálatot magyar nyelven. A jelzett állami reálgimnáziumok közül számosnak törzsintézete csehszlovák, csak magyar párhuzamos osztályok vannak bennük. (Átlag a magyar középiskolai tanulóknak 25%-a kénytelen idegen nyelvű és szellemű középiskolában végezni tanulmányait.)

A vegyes cseh-magyar középiskolák a csehszlovák állam szellemi-politikai tarkaságát miniatűr-képpen szemléltetik: vegyes a tanári kar, vegyes az ifjúság. Ezért egységes világnézetű nevelésről szó sem lehet bennük. «A mi középiskoláink – így jellemzi szellemüket az egyik tanár – nem tudnak nevelni, mert a neveléshez egységes világnézet, lelki homogenitás kell, ez pedig nincs meg a tanári karokban. Az egyik tanár vallásos, a másik ateista, a harmadik konzervatív, a negyedik haladó, az ötödik fajmagyar, a hatodik csehszlovák, a hetedik nemzetközi, a nyolcadik polgár, a kilencedik kommunista, a tizedik, tizenegyedik és végig mind más világnézetű. Milyen világnézet ragad ebből a zürzavarból a szegény fiatal lélekre? Es milyen ideál alakul ki a szegény fiatal magyar előtt, aki fajtája nagyjait vagy nem ismeri, vagy torzítva ismeri. Új hazája nagyjai még idegenebbek, mint hogy ideáljai lehetnének. Ez az ideáltalanság a legnagyobb átka a kisebbségi magyar ifjúságnak!» (Borka Géza: *Gondolatok a kisebbségi magyar ifjúságról*. Táborfűz, IV. évf., 90. 1. Idézi Krammer Jenő: *A szlovenszói magyar serdülők lelkipilága*. 1935. 51. 1.)

Ilyen zavaros, a magyar ifjúság értékfelfogását egységesen ki nem formáló középiskolákból jut az ifjú az egyetemekre. A körülbelül 1200 magyar egyetemi főiskolai-hallgató magyar egyetem híján a cseh és a német egyetemekre s főiskolákra iratkozik be, ahol világnézeti szempontból a középiskolák káosza folytatódik, nemzeti szempontból pedig természetesen a magyar kultúrába való behatolás lehetősége teljesen hiányzik. A prágai Károly- és a pozsonyi Komensky-egyetemen magyar tanszék van ugyan szervezve, de a tanárok halála óta nincsen betöltve. Ideiglenesen lektorok tanít-

ják a magyar nyelvet. A magyar egyetemi hallgató a tudományokba cseh vagy német nyelven mélyed el; magyarul tud ugyan társalogni, de a fiatal ügyvéd, mérnök, tanár már nem ismeri a magyar tudományos műnyelvet, foglalkozásának elméleti és gyakorlati szakkifejezéseit. Szakműveltsége merőben cseh és német.

A nagyon is vegyes szellemű, világfelfogásbeli centrum nélküli csehszlovák középiskolából kikerült ifjúnak műveltsége felemás, magyar történeti tudata erősen megcsökkent, mert nincs is kellő alkalma a magyar nemzeti hagyományokat megismerni s magát ezekbe beleélni. Ezért hajlama van arra, hogy a magyar kultúrát lenézzé, elavultnak tartsa, szociális szempontból – főképp az 1919. évi kommunizmus Felvidékre szökött «emigránsainak» irodalmi sugalmazására – a csonka anyaországot egészen elmaradottnak kisebbitse. Idegen talajon, Prágában vagy Brünnben, kezd jobban derengeni magyarságának öntudata, amely mindjárt arra is serkenti, hogy összevetve a sivár felvidéki magyar viszonyokat a csehek föllandult kulturális és gazdasági életével, mindjárt reformokon törje a fejét.

Megdöbbentő szellemi képmás rajzolódik elénk abból a beszélgetésből, amelyet az egyik felvidéki magyar folyóirat (*Új Szellem* 1937. évf., 6. 1.) munkatársa folytat egy prágai magyar egyetemi hallgatóval. Ez annál fájdalmasabb, mert nem elszigetelt eset, hanem a típus domborodik ki belőle. A magyar fiú Prágában fölveti a kérdést: mi végre van a világon? A sok idegen között azon töpreng: mit ér az ember, ha magyar? Vizsgálni kezdi életképességének föltételeit: mit tud s mit akar tudni? milyen mélyre nyúlik lelkében magyarsága? mit jelent ez a nyelven és a szokásokon kívül számára? miért kell megmaradnia magyarnak? Prágát és cseh kultúráját most már ismeri. De mit is tud voltaképp a magyar kultúráról, a magyar szellemi élet formáiról? Visszagondol szlovenszkói középiskolai életére: mit is olvasott ekkor magyar íróktól? Most kap észbe szinte megrökönyödve, hogy voltaképpen majdnem semmit. A környező cseh kultúrával egybevetve, arra döbben, hogy a magyar kultúrához alig van köze. «Obligát könyveket – mondja – olvas-

tam eddig. A klasszikus magyar irodalomról tanultunk az iskolában, de nem igen olvastuk a műveket. Néhány Petőfi-vers, Arany s főleg Ady hatott rám. Regény kevés, többnyire külföldi kalandorregények. Az iskolán kívül? Sok Színházi Élet-et olvastam otthon a nővéremnél s megismertem a magyar modern írókat.» Arra a kérdésre, hogy kiket, olyan feleletet ad, amelyből kitűnik, mennyire összekeveri a jelentéktelen írókat a modern irodalom nagyjaival. Körmendi *Budapesti kalandja*, nagyon tetszett neki. Társa továbbfaggatja a magyar festészetről, zenéről, tudósokról. Valószínűnek, sőt bizonyosnak tartja a prágai magyar egyetemi hallgató, hogy Budapesten is van tudományos akadémia. «Melyik magyar irodalmi korszak – hangzott a kérdés – jelentett élményt számára? Válat vont. Mit szeretne olvasni? Néhány jelentéktelen nevet említett. Melyik magyar történelmi korszak hatott rá legjobban? Soká gondolkozott. Azt mondják, – felelte – Mátyás király korszaka a legszebb, de nem sokat tudok róla. – Szomorú beszélgetés volt. Csak az vigasztalt, hogy a fiú szomorúbb volt, mint én. így nem mehet tovább – mondotta.»

A sajtószerű magyar műveltség tudata így fokozatosan elhomályosul a felvidéki új magyar nemzedék lelkében. Nincsen a felvidéki magyar kultúrának olyan szerve, amely szellemileg kellő színvonalon és vonzó erővel nemzeti irányban táplálni tudná s amelyre mint tekintélyes és méltó szellemi gócpontra föltekinthetne. 1931-ben alakult a «Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság», az ú. n. Masaryk-Akadémia, amelynek anyagi alapját a köztársaság volt elnökének egymillió cseh koronányi alapítványa vetette meg. Alapszabályszerű célja lenne a felvidéki magyar tudósok, írók és művészek együttműködése és érdekvédelme. Azonban, jóllehet az alapításkor a nemzeti érzésű magyar írókat és művészeket is meghívták, az intézménynek olyan politikai színezetet adtak, hogy az előbbieket a belépést megtagadták. Négy tudományos ágazata van: filozófiai-pedagógiai, kisebbségi-néprajzi, természettudományi és nyelvtudományi szakosztály. A Masaryk-Akadémia szép munkatervet állított össze: «A munka iránya a szlo-

venszkói magyarság életének, múltjának, fejlődési lehetőségeinek abszolút tudományos vizsgálata ... A nyelvtudományi bizottság a kutató munka mellett az egyetemi és a középiskolai ifjúság részére gyakorlati finn-észt, összehasonlító, nyelvtörténeti, fonetikai és általános nyelvészeti szemináriumokat rendez. A kisebbségi bizottság összegyűjteni iparkodik a magyarság életére vonatkozó összes anyagot, ezt tudományosan feldolgozza. A néprajzi bizottság munkájának első lépése a Csallóköz és Gömör vidékének településtörténeti, néprajzi és művelődéstörténeti feldolgozása . . . . Az ifjúsággal, mint szellemi életünk utánpótlásával való kapcsolatot szemináriumi előadásokkal és pályázatok kiírásával tartja fenn a Társaság.» Ennek a tiszteletreméltó célkitűzésnek azonban a Társaságnak szellemi és anyagi erői egyáltalában nem felelnek meg; a terv nagyrészt csak\erv maradt kivitel nélkül. A látszat-akadémiának nincs vonzereje sem a fiatalokra, sem az öregekre, mert már nyilván politikai célú alapításakor sem volt magyar nemzeti hitele. Első lusztruma után a kritika (*Új szellem*, 1937., 11. 1.) így tör pálcát fölötte: «Az irodalomhoz kevés köze van. A politikába és a botránykrónikába tartozik. Nem várhatunk sok jót a pozsonyi ‚kultúrintézménytől’ ... Pillantást kell vetni az akadémia tagjainak névsorára. Egyre kevesebb a szelekció, egyre több szürke embert tol be a politika. Mihez kezdjen a tudományos társaság olyan tagokkal, akiknek alig van közüük tudományhoz, irodalomhoz, művészethez? Azok, akik érnek valamit közöttünk s rendeltetésük volna a szlovenszkói magyar szellemi életben, egyre feltűnőbben visszavonulnak, mert nem érzik jól magukat a pénzügyi botrányok és az akadémia nem való emberek légkörében. A szellemi akciónak Szlovenszón új forrásból kell előbuggyannia.» Elő is bugygyant már, de a nemzeti kisebbségi kultúréletnek nem új, hanem régi forrásaiból: a pozsonyi Toldy-körből, a kassai Kazinczy-társaságból s a komáromi Jókai-egyesületből «Csehszlovákiai Magyar Irodalmi Szövetség» címen. Nemrégii alakulása miatt még nem fejthetett ki olyan működést, hogy meg tudnók ítélni, vájjon a világnézetek és politikai felfogások harca közepett életképes-e s tudja-e egyengetni az utat

az egységes szellemű magyar kultúra fejlesztésére s az új magyar nemzedék folytonos szellemi felszívására.

Ha éles világnézeti és politikai küzdelem dúl a magyar apák között, akkor hasonló, de zavarosabb harc folyik a magyar fiúk között. Hirtelen oly súlyos feladat szakadt a felvidéki magyar ifjúságra, amilyen még soha: hogyan alakítsa ki a jövő előtt álló magyar fiatalság a kisebbségi életformát? Ez a feladatkeresés nem állott meg a pusztán nemzetfenntartás céljánál, hanem pár esztendő alatt kiszélesedett a fiatalság elméjében az egész világ társadalmi és gazdasági rendjének problémájává. Milyen volt ennek a szellemi alakulásnak (a „fejlődés” szót nem merem használni, mert ez a változások értékben emelkedő sorát jelenti) útja?

Az impériumváltozás után eleinte az 1848/49. évi szabadságharcot követő abszolutizmus történeti hangulata uralkodik az ifjúság lelkén irodalmi olvasmányai alapján: Jókai *új földesurának* Garanvölgyi-típusa a maga passzív rezisztenciájával elevenedik fel, mint az idegen rabigában görnyedő magyar embernek eszménye. Előkerülnek a Petőfi-nyakkenedők, a magyar sujtásos kabátok, a levéltárcában őrzött nemzeti színű szalagok. Műkedvelő magyar bálokat rendez az ifjúság s a magyar szóért és irodalomért lelkesedik. (L. Krammer I. i. m. 19. 1.)

Meglepő, hogy a felvidéki magyar ifjúság szellemi dialektikai mozgása ugyanazokat az útszakaszokat teszi meg, mint az erdélyi ifjúságé. Ady, Szabó Dezső, Móricz Zsigmond irodalmi befolyása alatt az ifjúság figyelme itt is a földtúró, de nemzetfenntartó parasztságra szegződik: a falu, ennek őszerejű kultúrája a jövő magyar fejlődés egyedüli alapja és biztosítéka. Itt is, mint Erdélyben, megindul a falujárás, a falukutatás, a regősmozgalom, a népművészeti elemek gyűjtése. Vezérelv: a magyar értelmiséget demokratizálni kell, úgy, hogy a falu népének kultúráját emeljük; az igazi nemzeti forma a népi forma. A rajongó falukutatás azonban csakhamar átváltozik «szociológiai» kutatássá, ez pedig előbb szocialista, majd kommunista világnézeté, amely epedve várja a világforradalmat. A szellemi metamorfózisnak ezeken a szakaszain megy keresztül az eleinte legerő-

teljesebb ifjúsági mozgalom: a *Sarló*. A nemzeti irány útjáról gyorsan letér, balra tolódik s nyíltan a forradalmi munkásmozgalomhoz csatlakozik, belép a kommunista pártba. Az «újarcú magyarok» így vörösödnek el a marxizmus híveivé. Kóros világreform-láz fogja el őket. A kisebbségi magyarság sajtószerű, külön nemzeti tragédiája s az ebből való föltámasztás helyett az egész emberiség, az európai társadalom egyetemese sorsa s ennek megjavítása a szívük ügye.

Közben az érzelmi és politikai szakadék apák és fiúk között mind nagyobbá szélesedik. A szocialista világnézetű fiatalság állandóan élesen támadja a magyar politikai pártokat s elavult, feudális világfelfogással vádolja őket. Ezek vezetősége viszont a fiatal radikális «társadalompolitikusokban» csak politikai törtetőket, majd fokozatosan kommunistákat lát. A magyar kommunista «emigránsok» kajánul tovább tüzeltek és ingerelték az ifjúságot, hogy ez szakítva a történeti magyarság vezetőivel, mennél nagyobb elkeseredéssel válják ki a magyar kisebbségi frontból s a dogmatikus marxizmus elszánt csapata legyen. 1931-ben a Sarlóból sarjadt ki a marxista ifjómunkások élcsapata a «Vörös Barátság» című szervezetben.

De ez már a Sarló-mozgalom végét is jelentette. A magyar ifjúság nagyrésze visszavonult ettől a magyarsággellenes mozgalomtól: a nemzeti visszahatás a szellemi fejlődés ritmus-szabálya értelmében bekövetkezett. A katolikus világnézet történeti ereje megteremtette a *Prohászka-köröket*, amelyek megint egy nemzetfölötti világáramlatba, a neokatolizmus egyetemes eszmekörébe kapcsolódtak ugyan be, de nemzeti és haladó szociális tartalommal, amelynek útirányát Prohászka Ottokár társadalompolitikája tűzte ki. Hasonlóképp szervezkedtek az *Ifjú Reformátusok*, akik szintiszta magyar néprétegre támaszkodhatnak. Kísérlet történt a nemzeti érzésű fiatalság egyetemének egy magasabb szervben való szintézisére is *Magyar Munkaközösség* címen, amelynek 1932-ben a *Magyar írás* lett a komoly s magas színvonalú folyóirata. Az itt tömörült ifjúság munkaterve a magyar és a szociális gondolat megvalósítása marxista ideológia nélkül.

A felvidéki magyar ifjúság lelkében ezen biztató jelek ellenére sincs egység: a világnézeti alap különböző árnyalatban bal- és jobboldalra tépi szét. Az előbbi a cseh államhatalommal reálpolitika címén gyakran keres kapcsolatot, az utóbbit nemzeti érzése ettől visszatartja. Hogyan alakulhatna ki Szlovenszón egységes magyar kultúra, amikor nem táplálja azonos eszmény? amikor a nemzeti és társadalmi kérdésekről két- és többféle «igazságban» hisznek? A világnézeti harc a nemzeti egység kialakulásának tragikus gátja: az elméleti elvi fölfogás sokszor fontosabb, mint a kisebbség nemzeti érdeke. Közben az emigránsok és a csehek elrágalmazták Csonka-Magyarországot sajtóban, gyűléseken, iskolában, írásban és képből, mint antidemokratikus, elavult jogrendszerű és maradi műveltségű államot, hogy az ó-hazához való vonzódást és szellemi közösségérzést csökkentsék, sőt kiirtsák. A hatóságok a Budapesten megjelent s társadalmi-gazdasági életünk sötét oldalait torzítva mutogató könyveket kéjjel szabadon beengedik, hogy a felvidéki magyarokat tőlünk elidegenítsék; de kérlelhetetlenül üldöznek minden magyar könyvet, amely vonzóvá teheti országunkat s a történelmi közösség érzésének erejét ápolhatja.

Érthető tehát, hogy a magyar kisebbség lelkét erősen kikezdi a reménytelenség. A depressziót csak fokozza az a világpolitikai látvány, hogy minél nagyobb a fegyverkezés és a háborús láz, annál inkább háttérbe szorul a világ nemzetközi fórumai, elsősorban a Nemzetek Szövetsége előtt a vala mikor a békeszerződésekben oly nagy garral biztosított ki sebbbségi jogok védelme. Ki hederít a kisebbségi jogokra ma amikor a háború kitörésének megakadályozása köt le minden figyelmet?

Ilyen nyomasztó viszonyok között az ifjúság lelki szerkezete s ennek tipikus vonásai jól érthetők: a fiatalság itti túlkomoly, koraérett, inkább keserű humorra, mint az élet örömből fakadó nevetésre hajlamos, sokat filozofál, men az élet a magasabb szempontok kultuszára kényszeríti. Innei van, hogy ez az ifjúság – nem hiába oly sokféle, egymással küzdő népek államában él – erősen hajlik a nemzetközi illetőleg nemzetfeletti irányzatokra s vérmérséklete és kör

nyezetének befolyása alatt majd nemzeti, majd kommunista; egyszer a vallás iránt közönyös, sőt ellenséges, más-szor a neokatolicizmus egyetemes renaissance-sodrába kerül; most a Nemzetek Szövetségének, később Páneurópának utó-piájában hisz. Azonban nem szabad bármily szélsőséges visel-kedése ellenére is reá követ dobnunk. Minden korszak fiatal-sága erjedésben-forrásban van, míg a férfikorban lehiggad. A mai kisebbségi magyar ifjúságnak az a súlyos tragi-kuma, hogy a hazavesztés szörnyű válságán kívül egyszerre három világháború mélységébe hullott bele: a szélső világ-nézeti, a gazdasági és a szociális ellentétek örvénylő hullá-maiba. Most még fájdalmasan vergődik. De majd kitisztul s megéri: előbb-utóbb a történeti kategóriák ereje diadal-maskodik majd lelkén.